

פרק ב / ברוריה בן-דוד (וייס)

דוד היה בן שבעים, קפצה עליו זקנה והוא נעשה תשוש מאוד. יכול להיות שהמלחמות הרבות והתלאות הגדולות השפיעו עליו. הוא ידע כי לא יאריך ימים, כי ימיו ספורים, לכן מצא לנכון להדריך את שלמה בנו בדברי עצה טובים. בפרק ב נקרא על צוואת דוד לבנו.

מה הייתה עצתו הראשונה של דוד לשלמה?

"אני הלך בדרך כל הארץ", אני הולך למות. כפי שמצאנו ביהושע: "אנכי הולך היום בדרך כל הארץ" (יהושע כג, יד).
"וחזקת והיית לאיש", כי היה שלמה באותה שעה "נער ורך" (דה"א כט, א).
"נער קטן לא אדע צאת ובא" (מ"א ג, ז).
בפרק יא פס' מב נאמר: "והימים אשר מלך שלמה בירושלם על כל ישראל ארבעים שנה". בפרק יד פס' כא כתוב: "בן ארבעים ואחת שנה רחבעם במלכו". לפי גילו של רחבעם בעלותו למלוכה אנו למדים ששלמה היה כבר נשוי לנעמה העמונית ואב לילד בן שנה.
עד להמלכתו סמך על אביו, מעתה היה עליו "להתחזק ולהיות לאיש".

כל "אנשים" במקרא לשון חשיבות (רש"י לבמ' יג, ג)
"גם האיש משה גדול מאד" (שמ' יא, ג).
"התחזקו והיו לאנשים" (ש"א ד, ט).
"הלוא איש אתה ומי כמוך בישראל" (ש"א כו, טו).
"אנשי סכות" מקביל ל"שרי סכות" (שופ' ח, ח) (שופ' ח, ו).
"והאיש בימי שאול זקן בא באנשים" (ש"א יז, יב). בא ויושב בסוד אנשים חשובים (דעת מקרא).
זקן במשנה הוראתו גם בשנים וגם בחכמה. "בא באנשים" בין אנשים נכבדים, מועצת הזקנים.

מי יהיה לשלמה מורה דרך?

התורה תהיה לשלמה מורה דרך בחיים. בראש הצוואה באה אזהרה על שמירת התורה. "למען ילמד ליראה את ה' אלקיו, לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשתם" (דב' יז, יט).
דוד אומר לשלמה: "ושמרת את משמרת ה' אלקיך ללכת בדרכיו, לשמר חקתיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו. ככתוב בתורת משה, למען תשכיל את כל אשר תעשה ואת כל אשר תפנה שם" (פס' ג).
"ללכת בדרכיו" בדרכים שציווה ללכת בהם לעשות צדקה ומשפט. ככתוב בבראשית על אברהם: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בר' יח, יט).

לדעת חז"ל "להלך אחר מידותיו" מה הוא רחום אף אתה רחום (סוטה יד ע"א).
 "חקתיו" לדעת חז"ל מצוות שבין אדם למקום.
 "משפטים" דינים שבין אדם לחברו. "עדותיו" מצוות זיכרון כגון : חגים ומנהגים.
 כינויים אלה למצוות התורה נזכרים בכל אחד מן כ"ב הבתים שבמזמור קיט בתהילים,
 שענינו שבח התורה לפי אותיות אל"ף בי"ת.
 גם בספר יהושע כתוב : "רק חזק ואמץ לשמר לעשות ככל התורה...למען תשכיל
 בכל אשר תלך, לא ימוש ספר התורה הזה מפריך...כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל"
 (יהו' א ז-ח).
 מנהיגיהם ומלכיהם של ישראל נצטוו במיוחד לדקדק בדברי התורה. כנאמר בפרשת
 המלך: "לשמר את כל דברי התורה הזאת ואת החקים האלה לעשתם...ולבלתי סור
 מן המצוה ימין ושמאול" (דב' יז יח-כ ; דב' יז, יא).
 "למען תשכיל" אם תשמור את התורה תצליח (ראו ש"א יח, ה).
 כנאמר בתורה : "ושמרתם את דברי הברית הזאת...למען תשכילו את כל אשר תעשון"
 (דב' כט, ח).
 מצוות דוד לשלמה נתפרשו בספר דברי הימים (דה"א כב יב-יג ; כח, ט).
 אם ישמור את חוקי התורה לא תבואנה עליו כל הצרות והתלאות אשר מיררו
 את חיי דוד באחרית ימיו.

מדוע נטר דוד איבה ליואב וציווה על שלמה לא לחוס עליו?

גבורתו, נאמנותו ומסירותו של יואב לדוד, המלחמות הרבות בהם לחם למענו
 בחירוף נפש, לא הועילו לו למחות את זכר רצח אבנר בן נר ועמשא בן יתר
 שהיה בן אחותו של דוד (ש"ב יז כה ; דה"א ב טז-יז).
 סיבה נוספת : "והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני, ישלם ה' לעשה הרעה
 כרעתו". דוד חשש משתלטנותו של יואב על שלמה.

בפרשת אבנר מופיעה הלשון "שלום" שלוש פעמים:
 "וישלח דוד את אבנר וילך בשלום" (שמ"ב ג, כא).
 "כי שלחו וילך בשלום" (שמ"ב ג, כב)
 "וישלחו וילך בשלום" (ש"ב ג, כג).

"וישם דמי מלחמה בשלם" (פס' ה). הביטוי "דמי מלחמה" יחידאי במקרא.
 הכוונה לדמים ששפך יואב. הרגם כאילו היו נלחמים עמו. שפך את דמם כאילו
 נפגש איתם בשדה הקרב.

גנאי הוא לאיש מלחמה להרוג אנשי שלום. יואב הכתים את מדי הצבא שלו
 בדם נקיים.

לפי המלבי"ם שני השרים האלה נלחמו תחילה נגד דוד, אבנר היה אצל איש
 בשת ועמשא אצל אבשלום ואז יכול היה להרגם במלחמה, אבל הוא הרג את
 שניהם אחרי שהשלימו עם דוד ודבר זה מנוגד להתנהגות מלכותית ולהסכמים

בין מדינות, להרוג את השרים שכורתים עמם ברית אחר כלות המלחמה, הדבר פוגע בכבוד המלכות. דוד לא שכח גם את רצח אבשלום בנו בידי יואב בניגוד לפקודתו המפורשת (רלב"ג).

"ועשית כחכמתך, ולא תורד שיבתו בשלם שאל" (פס' ו). לא ציווה את שלמה להרוג את יואב, אלא להביאו לידי מצב שיצדיק את הריגתו.

דוד הזכיר לשלמה מה שעשו יואב ושמעי, כדי שיישמר מלתת להם להשתלט על ביתו ולעשות לו מה שעשו לאביו. יואב היה חייב מיתה לפי חוקי התורה ששלמה נצטווה לשמור על חוקיה, למרות שהיו ליואב זכויות רבות בכינון מלכות דוד.

על שמעי שקילל את דוד קללה "נמרצת" וקשה כשברח מפני אבשלום אמר דוד: "והורדת את שיבתו בדם שאול" (פס' ט). אחרי מותי אינך חייב לשמור את שבועתי (שמ"ב יט, כד), כי סכנה צפויה ממנו לשלום המלוכה. "וידעת את אשר תעשה לו", שלא ימות מוות טבעי.

מניין שדוד לא שכח לגמול חסד למיטיביו?

דוד ציווה את שלמה להטות חסד לברזילי הגלעדי ולבניו. כשברח דוד מפני אבשלום למחנים שבעבר הירדן, קבלו ברזילי בכבוד ודאג לכל מחסורו ככתוב: "וברזילי זקן מאד בן שמנים שנה והוא כלכל את המלך בשיבתו במחנים, כי איש גדול הוא מאד" (ש"ב יז כז-כט; ש"ב יט, לג). במעשהו הנדיב הוא סיכן את חייו בתומכו בדוד שנרדף ע"י אבשלום. אם אבשלום היה מנצח ברזילי היה נענש על ידו, לכן ציווה דוד את שלמה להשיב לו טובה ולעשות חסד עם בני ברזילי ולקרבם למלכות.

"וישכב דוד עם אבתיו, ויקבר בעיר דוד" היא ציון (שמ"ב ה, ז). כך חלפו עם מותו ימיו של הגדול במלכי ישראל. האיש רב האשכולות והעלילה. הגיבור, הנער הרועה מבית לחם, שזכה להיות נעים זמירות ישראל, שהאל הרעיף עליו חסדו הגדול ונעשה מושל על ממלכה רחבת ידיים. "והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה. בחברון מלך שבע שנים, ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים" (פס' י, יא). בחברון מלך שבע שנים זהו מספר כולל, כי בדיוק מלך שבע שנים ושישה חודשים (שמ"ב ה, ה). על דברי ימי דוד האחרונים וצוואתו לשלמה בנו בנוגע לבניין בית המקדש ולסדריו מסופר בדה"א מפרק כג עד סוף הספר.

"ושלמה ישב על כסא דוד אביו, ותכן מלכתו מאד" (פס' יב).

מלכותו הייתה איתנה כי לא נמצא עוד מערער עליה. משפט זה חוזר ונשנה בסוף הפרק. הוא התוצאה של כל המסופר בפסוקים הבאים.

פרק ב (פסוקים יג עד הסוף)

בפסוקים אלה מסופרים מעשיו הראשונים של שלמה שהיו מכוונים לחיזוק מלכותו ולסילוק המתנגדים לו. בפרק א' קראנו ששלמה לא נגע לרעה באדניהו. הוא קיווה שאדניהו ויתר על כיסא המלוכה.

ומה אמר שלמה עליו?

"אם יהיה לבן חיל לא יפל משערתו ארצה, ואם רעה תמצא בו ומת" (א, נב).

מה הוכיחו מעשיו של אדניהו?

שוויתורו היה אך למראית עין ושלא פסק מלחרוש מזימות נגד שלמה, כדי להסב אליו את המלוכה.

כיצד?

בין אדניהו בן חגית ובת-שבע אם שלמה לא היו יחסי ידידות. בת-שבע ידעה את יחס אדניהו לשלמה בנה, לכן השתוממה לראותו בא אליה וחשדה בו. ושאלה "השלום באך?" "השלום באת אלי, בלשון זו השתמשו גם זקני בית לחם כשראו את שמואל בא לעירם כדי למשוח את דוד למלך. "ויחרדו זקני העיר לקראתו ויאמר שלם בואך" (ש"א טז, ד). אדניהו ענה "שלום" כדי להסיר מלב בת-שבע כל חשד. הוא נואש כביכול מן המלוכה. למרות שהוא נמשח למלך לפני שלמה, ורבים מבני ישראל אפילו ראו בו יורש המלוכה, הוא נאלץ להשלים עם כך שלא בו בחר ה' למלוך אחרי דוד אלא בשלמה. הוא פונה לבת-שבע בבקשה לשמוע את דבריו ולמלאם לאחר מכן. "אמרי נא לשלמה המלך, כי לא ישיב את פניך, ויתן לי את אבישג השונמית לאשה" (פס' יז). הדגיש את תוארו "המלך" כדי לציין שהוא עבדו הנאמן. אחרי מות דוד אבישג שמרה על מעמדה בארמון המלך ועברה לרשות המלך החדש. לכן אדניהו היה זוכה במעמד מיוחד בזכותה בהיותה לו לאישה. בת-שבע לא ראתה בבקשת אדניהו שום כוונה רעה. אפשר שרצה בה בגלל יופייה המופלג (א, ד). גם לא התפלאה שלא פנה בבקשתו ישר אל אחיו, שהרי ייתכן שחשב כי לא ירצה שלמה לקבלו, אך בבקשו לשאת את אבישג גילה את כוונותיו הכמוסות לחתור תחת מלכות שלמה. ייתכן שבת-שבע חשבה שבהיענות שלמה לבקשת אדניהו לקבל את אבישג היפה לאישה יחדל אדניהו לקנא בשלמה. שלמה הבין מיד את המסתתר מאחורי בקשה צנועה זו של אדניהו.

"ויען המלך שלמה ויאמר לאמו: ולמה את שאלת את אבישג השנמית לאדניהו?
ושאלי לו את המלוכה, כי הוא אחי הגדול ממני, ולו ולאביתר הכהן וליואב בן צרויה"
(פס' כב).

שלמה הוכיח לאמו שאין בקשת אדניהו תמימה. הוא ראה בבקשת אדניהו כוונה
ברורה לרכוש לו זכות למלוכה והסביר זאת לאמו בצורת שאלה.
אבישג נחשבה לאשת דוד, ולפי מנהג עמי המזרח נפוץ היה שרק מלך רשאי לשאת לו
לאישה את אלמנת המלך. גם אבשלום בא אל פילגשי אביו בעצת אחיתפל (שמ"ב טז, כב).

אם אדניהו ימלוך ימנה הוא את אביתר הכהן ויואב בן צרויה לשריו הקרובים ביותר.
השלטון בממלכה יהיה נתון בידי שלשתם. ייתכן ששלמה רמז שבקשת אדניהו הייתה
בעצה אחת עם ראשי סיעתו.

עתה בוודאי לא יחוס שלמה על אחיו, מפני שידע שאדניהו לא ינוח ולא ישקוט
בחתירתו נגדו, והממלכה תהיה צפויה לזעזועים בלתי פוסקים, לכן ציווה להרגו.
"ועתה חי ה' אשר הכינני ויושיבני על כסא דוד אבי, ואשר עשה לי בית כאשר דבר,
כי היום יומת אדניהו" (פס' כד). "חי ה'" לשון שבועה במקרא.
שלמה ציווה על בניהו בן יהוידע שהיה ממונה על הכרתי והפלתי (א, לח), להמית את
אדניהו. "ויפגע בו וימת".

עתה הגיעה שעתם של יתר אויבי שלמה. מי היו האויבים?
לאחר שנהרג אדניהו החליט שלמה להסיר ממשרתו את אביתר ששימש בכהונה גדולה.
הכתוב מזכיר את אביתר יחד עם צדוק ועם שרי שלמה הראשונים (ד, ז).
אביתר היה אחד מראשי הנוטים אחרי אדניהו (א, ז).
שלמה אומר לו: "ענתת לך על שדיך" (פס' כו) לשון גירושין כי שם התגורר. ענתת
נמנית עם אחת הערים שבני בנימין הפרישו לכוהנים (יהו' כא, יח; דה"א ו מה),
בעיר זו ישבו כוהנים (יר' א, א) ובתי אב מבנימין.
אמנם אביתר חייב מיתה מפני שנטה אחרי אדניהו, ואולי חשד שלמה שאביתר יעץ
לאדניהו לבקש את אבישג לו לאישה, אך מכיוון ששירת ככהן גדול בימי דוד וליווה
את דוד בנדודיו בשאתו לפניו את הארון, היה שותף בכל העינויים שסבל דוד.
אומר לו שלמה: "ביום הזה לא אמיתך", אך אם יוסיף לעמוד במרדו סופו שיומת.
"ויגרש שלמה את אביתר מהיות כהן לה", למלא את דבר ה' אשר דבר על בית עלי בשלה"
(פס' כז).

נתקיימה הנבואה על בית עלי (שמ"א ב, ל). לא אביתר ולא בניו יוסיפו לשמש
בכהונה גדולה. אביתר היה הכוהן האחרון לבית עלי. הכהונה הגדולה הייתה בראשונה
לאלעזר בן אהרן ולבניו אחריו. מוצאו של עלי שהיה כוהן גדול היה ממשפחת איתמר
הבן הצעיר של אהרן, ועכשיו ע"י מינויו של צדוק לכוהן גדול חזרה הכהונה הגדולה
לבית אלעזר, ועברה בירושה מאב לבן עד חורבן הבית ע"י נבוכדנצר, ואחד מבני

משפחה זו היה יהושע בן יהוצדק הכהן שהיה משבי הגולה וביחד עם זרובבל בנה את הבית השני וכיהן בו ככוהן גדול.

עתה הגיעה שעתו של יואב, בשמעו כי הומת אדניהו וכי גורש אביתר מירושלים הבין כי הגיע תורו להיענש, שהרי היה מראשי הנוטים אחר אדניהו (א, ז). יואב לא לקח חלק במרד אבשלום, אבל הרג את אבשלום בניגוד לפקודתו של דוד. אולם בהיותו שר הצבא שהיה יכול לאכוף את מתן המלוכה לאדניהו הוא מרד בשלמה. יואב קיווה שקדושת המזבח תצילהו, על כן נס אל אהל ה' "ויחזק בקרנות המזבח", דוגמת מעשה אדניהו (א, נ). ויגד למלך שלמה וישלח את בניהו בן יהודע. "ויאמר אליו: כה אמר המלך צא". יואב הבין כי נצטווה לצאת כדי שיוכל בניהו להרגו בלי לטמא את הקודש, ואמר: "לא כי פה אמות".

"וישב בניהו את המלך דבר לאמר: כה דבר יואב וכה ענני" (פס' ל). לשון יחידאי הרומז אולי על דין ודברים שהיו ביניהם. אנו רואים שיואב הגיבור לא ניסה להגן על עצמו בחרב. הוא ידע בלבו שהוא בן מוות כמורד במלכות. חז"ל מרחיבים הדיבור על המשא והמתן שהתנהל בין בניהו בן יהודע לבין יואב, שקיווה לבוא לפני שלמה ללמד על עצמו סנגוריה לפי פירושו של אברבנאל. לבקש על עצמו רחמים. מדברי המשא והמתן בין בניהו לבין יואב דרשו חז"ל בסנהדרין מח ע"ב שיואב טוען שאין להטיל עליו שני עונשים גם את קללת דוד אחרי רצח אבנר: "יחולו על ראש יואב ואל כל בית אביו, ואל יכרת מבית יואב זב ומצרע ומחזיק בפלך ונפל בחרב וחסר לחם" (ש"ב ג, כט) וגם מיתה בחרב. שלמה המכיר בגודל הסכנה למלכותו מהשפעתו של יואב מקבל על עצמו את קללת דוד ליואב. חז"ל דרשו (סנהדרין מח ע"ב) שכל הקללות שקילל דוד את יואב נתקיימו במלכי בית דוד. שלמה ציווה על בניהו לא לחוס על קדושת המקום ולהרוג את יואב. "והסירת דמי חנם אשר שפך יואב מעלי ומעל בית אבי" (פס' לא). כי כל עוד שיואב לא נענש על הרצח הכפול רבץ החטא על בית דוד. במיתתו של יואב נתמלאה נקמת דם השפוך של אבנר ושל עמשא שהרגם בערמה (ש"ב ג כז; כ ט - י). "פגע בשני אנשים צדיקים" (פס' לב), זכאים שלא היו חייבים מיתה. עם שניהם כרת דוד ברית שלום בשבועה.

איך התיר שלמה לשפוך דם אדם האוחז בקרנות המזבח?

יואב הרג נפשות במזיד ובתורה נאמר: "וכי יזד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות" (שמ' כא, יד).

"ויעל בניהו בן יהודע ויפגע בו וימתהו, ויקבר בביתו במדבר" (פס' לד). במדבר יהודה שבקרבת בית לחם, עיר מוצאה של משפחת ישי שגם יואב היה אחד מבניה. בניהו נצטווה לקבור את יואב בכבוד בקברות משפחתו במדבר, הדבר נלמד מדברי שלמה המוסיף "וקברתו" (פס' לא).

הקבר המשותף של המשפחה היה תמיד סמוך לביתה. גם אצל שמואל כתוב :
"ויקברוהו בביתו ברמה" (שמ"א כה, א).
חז"ל לא גרעו מזכויותיו של יואב. ביתו במדבר היה מופקר לעניים להתפרנס
שם והיה מנוקה מגזל ועריות (רש"י).

"ויתן המלך את בניהו בן יהוידע תחתיו על הצבא, ואת צדוק הכהן נתן המלך
תחת אביתר" (פס' לה).
מן הפיקוד על הכרתי והפלתי העלה המלך את בניהו לשר על כל צבאות ישראל.

גם שמעי לא נוקה. "וישלח המלך ויקרא לשמעי (שישב בבחורים שבנחלת
בנימין פס' ח) ויאמר לו : בנה לך בית בירושלם וישבת שם, ולא תצא משם
אנה ואנה, והיה ביום צאתך ועברת את נחל קדרון, ידע תדע כי מות תמות דמך
יהיה בראשך" (פס' לו לז).

כוונת שלמה הייתה כי ימצא שמעי תמיד תחת השגחתו. הוא אסר על שמעי את
היציאה מתחומי העיר ירושלים. שלמה מזהיר את שמעי אם תעבור על איסור זה
ותצא מתחומי חומת ירושלים ועברת את נחל קדרון. קדרון התוחם את העיר
מצד מזרח (ראשית הנחל בצפון ירושלים והוא נשפך לים המלח).
שלמה מציין דווקא את נחל קדרון, כי בו עוברת הדרך מירושלים לבחורים,
עיר מולדתו של שמעי. שמעי קילל את דוד בקללה נמרצת לאחר שעבר דוד את
נחל קדרון (ש"ב טו, כג).
אם יצא מהעיר יהיה חייב מיתה "דמך יהיה בראשך" (פס' לז). האחריות למותך
תהיה עליך.

מה ענה שמעי ?

"ויאמר שמעי למלך: טוב הדבר, כאשר דבר אדני המלך כן יעשה עבדך" (פס' לח).
שמעי מסכים לציית לדברי שלמה ומקבל עליו את אזהרתו.

אך מקץ שלוש שנים ברחו שני עבדי שמעי בן גרא מביתו בירושלים אל אכיש
בן מעכה מלך גת. יש הסוברים שהוא אכיש בן מעוך שמלך בגת בימי דוד
(ש"א כא יא; ש"א כז ב; ש"א כח ב). כשנודע לשמעי שעבדיו בגת, חבש
את חמורו וילך גתה אל אכיש "ויבא את עבדיו מגת" (פס' מ).

"ויגד לשלמה כי הלך שמעי מירושלם גת וישב" (פס' מא).
שלמה מצווה את בניהו בן יהוידע להמית את שמעי.

כך הומתו כל אלה שהיו עלולים לגרום זעזועים לממלכה. לא נמצאו עוד
מערערים על זכותו של שלמה לכיסא המלוכה. והממלכה הייתה נכונה ביד
שלמה.

ניבים

**הלך אנה ואנה (פס' מב).
הוראתו : התהלך חסר מנוחה.**